



Zonsondergang bij Hortobágy .

Foto: Rob de Jong.

# De onstuitbare opmars van de Europese Kraanvogel

*Gerard Ouweneel & Végvári Zsolt*

Degene die op de hoogte wil blijven hoe het de Europese vogels vergaat, mag de in 2004 verschenen BirdLife-uitgave 'Birds in Europe' niet missen. De lezer moet dan niet opzien tegen veel cijfers, want daarvoor staat de subtitel 'population estimates, trends and conservation status' wel garant. Ook moet men voorbereid zijn op negatief nieuws. Voor 43% van de Europese vogelsoorten pakt de gang van zaken matig of slecht uit. Dat geldt niet voor de Europese Kraanvogel. Voor deze vogel is de conclusie 'large increase' een status die ook soorten als Flamingo, Ooievaar, Grote Zilverreiger, Grauwe Gans, Vale Gier, Zeearend en Reuzenster ten deel valt. Hoe kan het gebeuren dat de schuwe, zo op rust en ruimte gestelde Kraanvogel het in dit overvolle werelddeel voor de wind gaat?

## Overleven?

Prof. K.H. Voous schreef in 1985 'Schrandere vogel, maar zal hij overleven?' In hetzelfde verhaal meldt hij dat de Europese Kraanvogel tot in het begin van de zeventiende eeuw broedde in Engeland en Schotland, tot het einde van de negentiende eeuw in de Podelta bij Venetië en nog tot in de vorige eeuw in Zuid-Spanje, in Andalusië. Andere Europese naties waar de afgelopen eeuwen

de Kraanvogel het veld moest ruimen zijn Frankrijk, Griekenland, Oostenrijk, Bulgarije, Roemenië en voormalig Joegoslavië. Voous besluit zijn sombere voorspelling met 'doordat het decor (zijn habitat, schrijver) is weggehaald, kan het niet lang duren voor ook het doek voor de Europese Kraanvogel zal zijn gevallen. De kans dat hij uit eigen vrije wil ooit weer in Nederland zal gaan broeden, is uiterst klein...'

**Kraanvogels in Hortobágy.**  
Foto: Wim de Groot.



In 1994 – toen de eerste overkoepelende studie naar de status van de Europese broedvogels verscheen – kwam voor de Kraanvogel uit de bus dat deze soort na drie eeuwen achteruitgang, sinds circa 1960 in West-Europa weliswaar terreinwinst boekte, maar dat de achteruitgang in Oost-Europa nog steeds doorging. Voor ons hele werelddeel kwam toen het broedbestand uit op 52.000-80.000 paren. Tien jaar later volgde een omslag. Met een toename in vrijwel alle ‘klassieke’ kraanvogellanden en een rijtje landen waarin de soort terugkeerde dan wel voor het eerst ging broeden, kwam de berekening toen uit op 74.000-110.000 paren. Als broedvogel keerden ze terug in Denemarken, Engeland en Frankrijk en nieuwe kraanvogellanden waren Tsjechië en ook Nederland, ondanks het pessimisme van Voous. Hoewel de Kraanvogel inmiddels ook in Engeland in Norfolk terugkeerde, startten de Engelsen onlangs een groot project om de Kraanvogel in hun land ruim baan te geven. Er is nogal wat kritiek op dat project (Pitches 2006).

### Trek

Van de vijftien soorten kraanvogels op deze wereld, bezit de Europese Kraanvogel het grootste verspreidingsgebied, een strook die reikt over de Euraziatische landmassa vanaf West-Europa tot bijna aan de kust van de Zee van Okhotsk. Binnen dit enorme broedgebied onderscheidt men zeven populaties, waarvan

twee in Europa, een West-Europese en een Oost-Europese. Kraanvogels die dieper Europees Rusland in broeden, beschouwt men als een derde populatie. Tot de West-Europese behoren de broedvogels van de Scandinavische landen, de Baltische staten, Noordoost-Duitsland, Polen en wellicht zelfs ook nog vogels van West-Rusland. De belangrijkste broedgebieden van de Oost-Europese populatie liggen in



**Een groepje vliegende Kraanvogels in Hortobágy.**  
Foto: Rob de Jong.



Een paartje  
foeragerende  
Kraanvogels.  
Foto: Wim Smeets.

Finland en ook weer in de Baltische landen. Er is dus overlap, wat ook blijkt uit de ontdekking in Ethiopië in maart 1995 van een in Finland geringd exemplaar. In dat land overwinteren circa negenduizend Kraanvogels, vogels die behoren tot de Europees-Russische populatie. Zelfs van zo'n opvallende soort als de Kraanvogel valt dus nog veel te ontdekken. Zo was één van de verrassingen van de expedities die de afgelopen winters plaatshadden naar Kachin, het noorden van Myanmar (het vroegere Birma, red.), dat langs de bovenloop van de Irrawaddy ten minste duizend Kraanvogels plegen te overwinteren, een

volstrekt nieuw winterkwartier. Terug naar Europa. De West-Europese populatie trekt naar het zuidwesten, naar locaties die liggen in Zuid-Frankrijk, Spanje, Portugal en Marokko. Tegenwoordig blijven ze steeds noordelijker overwinteren, in Noord-Frankrijk en nu zelfs ook al in Duitsland. Trouwens, de in Nederland in Drenthe broedende vogels blijven daar ook het gehele jaar aanwezig. Belangrijke pleisterplaatsen voor de West-Europese populatie zijn in het voorjaar Hornborgasjön in Zuid-Zweden, Rügen-Bock in Mecklenburg in Duitsland, Lac du Der-Chantecoq in Frankrijk en Laguna de Gallocanta in Spanje. Het zijn namen



Vliegende  
Kraanvogels.  
Foto: Wim Smeets.



Een grote groep Kraanvogels in de vlucht over Hortobágy.

Foto: Balázs Szigeti.

van plaatsen die bij vogelaars veel losmaken, bestemmingen die hen steeds opnieuw doen hunkeren er heen te reizen om 'er bij te zijn', bij de Kraanvogels. Ze zijn daarbij in goed gezelschap, want indien ooit een vogelsoort schrijvers, dichters en beeldend kunstenaars vermocht te inspireren, dan zijn dat wel de Kraanvogels. 'Artists for Nature Foundation' liet een najaar een gezelschap vogelschilders vanuit Zweden met de Kraanvogels meereizen naar Extremadura in Spanje. De veelzeggende titels van boeken als 'The Birds of Heaven' en 'Kräniche Vogel des Glücks' zeggen genoeg over het verlangen van de mens Kraanvogels te vergezellen op hun continenten omspannende trekroutes. In onze tijd was Bengt Berg met zijn boek 'Med Tranora till Afrika' (in Nederland uitgebracht onder de titel 'Met de trekvogels naar Afrika') de eerste. Lees het eerste hoofdstuk van het boek er nog eens op na. De emoties van de jonge Berg op de Olandse vlakten tussen de groepen trekkende Kraanvogels vallen duidelijk op. Hij ging met ze mee en schreef een klassieker over zijn belevenissen met

Kraanvogels, tussen Lapland en Soedan.

### Hortobágy onderbelicht

Opmerkelijk is hoezeer in de literatuur de kraanvogelstatus van de Hortobágy in Hongarije onderbelicht is gebleven, zowel in de literatuur als bij degenen die ergens naartoe reizen om van de vogels te genieten. Het overgrote deel van de Oost-Europese populatie passeert in het najaar Slowakije, waarna ze arriveren in Oost-Hongarije, in de poestagebieden van de Hortobágy. Daar zijn in oktober maximaal 65.000 Kraanvogels bijeen, waarmee dit nationaal park veruit de grootste Europese pleisterplaats is. Nederlandse ganzenwaarnemers die vanaf 1966 ieder najaar de Hortobágy bezochten, troffen daar toen geen Kraanvogels aan, soms enkele (schriftelijke mededeling J. Philippona). De onbekendheid kan dus deels te maken hebben met het eerst recente verschijnen van Kraanvogels. Degene die nu rond half oktober een poosje in de Hortobágy doorbrenkt, kan daar genieten van drommen ganzen, verschillende soorten arenden, Sakervalken, Grote Trappen, Grielen, Morinelplevieren en van heel



Twee Kraanvogels kijken uit over de poesta.  
Foto: Balázs Szigeti.

veel Kraanvogels. Bovendien, niet onbelangrijk, het is er dan meestal nog heel aangenaam weer. Een ontwikkeling binnen een tijdvak van veertig jaar van 'hooguit enkele' naar maximaal 65.000 individuen is op zijn zachtst gezegd opmerkelijk. Ook in Hongarije broedden tot in het begin van de vorige eeuw wat Kraanvogels, maar er is geen bewijs dat ze ooit broedden in de Hortobágy. Er waren alleen vermoedens. Maar gezien de belangrijke positie die dit gebied ging innemen in het trekpatroon en ook gelet op de gang van zaken elders in Europa, hebben de Hongaren er vertrouwen in dat ze er de soort in de nabije toekomst kunnen verwelkomen als broedvogel. De ontwikkelingen lijken dat optimisme te rechtvaardigen. De toename begon midden jaren tachtig van de vorige eeuw, zij het dat het begin jaren negentig nog steeds ging om maximaal een paar duizend vogels. Nadien zette de groei van de indrukwekkende aantallen in. Uit vogels voorzien van een gekleurde ring bleek dat de Kraanvogels in Hortobágy afkomstig zijn uit Finland en de Baltische landen, met ook wat vogels uit Zweden.

Begin september arriveren de eerste grote groepen. De concentratie bereikt zijn grootste omvang tegen eind oktober. Indien winterse omstandigheden doorzetten, verlaten de Kraanvogels de Hortobágy, waarbij echter gezelschappen blijven hangen tot eind december, ja zelfs tot in januari. De afgelopen winter, die van 2006-'07, viel voor het eerst overwintering vast te stellen in Zuid-Hongarije. In de Hortobágy komen eind januari al weer de eerste op voorjaars trek zijnde groepen opdagen. De laatste trekkers komen vier maanden later door, eind mei, terwijl inmiddels tot 1400 onvolwassen exemplaren blijven overzomereren. Kortom, tegenwoordig zijn er het gehele jaar rond Kraanvogels te vinden in de Hortobágy.

#### Maïs

Vanwaar die verbazingwekkende aantalsgroei? Rusland en Wit-Rusland melden dat hun broedpopulatie stabiel is. Andere ten noorden van Hongarije gelegen kraanvogelnaties signaleren een gestage groei, met alleen al in Polen in 2003 tientot twaalfduizend paren en in Finland tot maximaal twintigduizend paren. Dat zet zoden aan de dijk. Het blijkt dat de Kraanvogels baat hebben bij de ook in Hongarije toegenomen maïsteelt. Ze foerageren overwegend op maïsstoppels, waarbij ze er niet tegenop zien nog ongeogoste maïsackers binnen te gaan, zeker als het gaat om rassen met kortere stengels. De vogels veroorzaken dan wel schade. De directie van het park adviseerde daarom de boeren die rond Hortobágy actief zijn, over het gebruik van maïsrassen en ging er ook toe over om binnen de parkgrenzen maïsackers aan te leggen. Voorts is men er attent op ervoor te zorgen dat voldoende kraanvogelvriendelijke slaappleaatsen voorhanden zijn. Het gaat daarbij om het waterregime in de grote visvijvercomplexen. Tijdens de najaarstrek zet men zo'n vijftien tot twintig vijvers bijna



Kraanvogel in een maïsveldje.

Foto: Wim Smeets.

droog, waarvan de Kraanvogels er vijf tot tien stuks graag gebruiken om er te overnachten. Het houdt de Hongaren wel bezig waar al de Hortobágy-kraanvogels heengaan. Na vertrek uit het gebied neemt circa dertig procent van het contingent een zuidwestelijke route, over Servië, Zuid-Italië en de Middellandse Zee naar in Noord-Afrika gelegen winterkwartieren, in Tunesië,

Algerije en waarschijnlijk ook Libië. Maar over de route die de andere vogels nemen, het niet kinderachtige aantal van rond de veertigduizend individuen, is veel minder bekend. Weliswaar passeren er Kraanvogels de Bosporus, maar niet zo'n groot aantal. Gesuggereerd is dat een groot contingent via West-Turkije en daarna over de Middellandse Zee in Egypte terecht komt, om daarna de loop van de



Kraanvogels bij een uitkijktoren in Hortobágy.  
Foto: Rob de Jong.



Een groepje poetsende Kraanvogels.

Foto: Balázs Szigeti.

Nijl te volgen, naar Soedan. Dit zijn de Kraanvogels dus van Bengt Bergs 'Met de trekvogels naar Afrika'. Bij gebruik van moderne technieken zal de komende jaren ongetwijfeld meer duidelijkheid komen over de richting en bestemming van de Kraanvogels die vanuit de Hortobágy afreizen.

Wilt u uzelf eens onthalen op één van de indrukwekkendste vogeltaferelen die Europa heeft te bieden, reis dan tussen half en eind oktober naar de Hortobágy. Ga dan na een dag kostelijk vogelen vanaf een uur voor zonsondergang naar de weg van Tiszacsege naar Balmazújváros en stel u op ten noorden van de visvijvers. U staat er dan niet alleen, want vogelaars en niet-vogelaars komen dan genieten van een lucht vol Kraanvogels, op verschillende hoogteniveaus steeds opnieuw overkomend in lange falanxen, begeleid door hun schallende fanfareroep. Een mooie zonsondergang krijgt u op de koop toe. Ik zet er een fles Tokaj op dat u er de volgende avond weer staat...

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam & dr. Végvári Zsolt, email: vegvari@www.hnp.hu.

#### LITERATUUR:

Berg, B. (1944, bewerking Rinke Tolman):

1954): Met de trekvogels naar Afrika, H.P. Leopolds Uitgeversmaatschappij N.V. 's-Gravenhage.

BirdLife International (2004): Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge U.K. BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).

Hammond, N. (vertaling M. Crijs & H van der Meer, 1996): De vlucht van de kraanvogels. Inmerc BV, Wormer.

Lundin, G. (red.) (2005): Cranes. Where, When and Why. Vår Fågelvärld suppl. 43. Swedish Crane Working Group.

Meine, C.D. & G.W. Archibald (red.) (1996): The Cranes: Status Survey and Conservation Action Plan. IUCN. Gland, Switzerland and Cambridge

Philippson, J. (1966): Een voorjaarsbezoek aan de Hortobágy in Hongarije. De Levende Natuur 69: 259-261.

Philippson, J. & T. Lebet. (1967): Geese on the Hortobágy, autumn 1966. Wildfowl Trust 18th Annual Report 129-133.

Philippson, J. (1969): A visit to the Hortobágy in Hungary, autumn 1967. Ardea 57: 94-95.

Pitches, A. (2006): The Great Crane Project. British Birds 99: 536.

Tucker, G.M. & M.F. Heath. (1994): Birds in Europe: their conservation status. Cambridge, U.K. BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 3).

Ven, J. van der (2007): Roze is een kleur, zoektochten naar een eend in Myanmar. Uitgeverij IJzer, Utrecht.

Voous, K.H. (1985): Kraanvogel. In 'Moerasvogels van Europa'. Thieme, Baarn.